

SZAKKÉPZÉS-POLITIKA

A RENDSZERVÁLTÁS ELŐTTI UTOLSÓ “BÉKEÉVBEN”, 1988-ban, az általános iskolát sikeresen befejező fiatalok 95%-a tanult tovább középfokon, s több, mint háromnegyedük a szakmunkásképző intézetekben, szakiskolákban vagy szakközépiskolákban. Ezek az intézmények nemcsak a közép-európai rendszerekkel voltak összevethetők, de az általuk adott végzettséget számos fejlett országban is elismerték.[†]

A mai szakképzéspolitikát előkészítő viták nem 1990-ben kezdődtek el. Végigkísérték a szakközépiskola három évtizedének egymást 6–8 évenként követő reformjait, a képzési cél módosíthatóságát, a széles szakmai képzést vagy a hagyományos szakmunkás-kvalifikációt követelő csoportok erőpróbáit.[‡] Ma egymás mellett működik a szakmunkásképzési célú, a középfokú képzési célú, a műszaki szakközépiskola, a technikum és a “világbanki” kísérleti modell. A szakközépiskola a száz évvel ezelőtti létrehozott felső ipariskolák, felső kereskedelmi és mezőgazdasági iskolák, a technikumok utódja, magas követelményt támasztó középvezetőképző. Tömegessé válásakor egyrészt a munkaerőpiacon jelentkeztek gondok (nem sikerült igényes munkahelyet biztosítani a végzeteknek), másrészt a beiskolázott tanulók a rendelkezésre álló idő alatt nehezen tudták teljesíteni a kettős képzési célt.

A legtöbb támadás a hagyományos szakmunkásképzést érte. Itt ugyanis a képzés a termelés és a szakmatanulás integrálására épült, s a munkaszervezés adottságai miatt ez elsősorban az egyedi termékeket vagy kis sorozatokat előállító üzemekben lehetséges. (Ma az NSZK-ban a szakmunkástanulók több, mint 2/3-a tanul 50 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató üzemben.)* A korábbi kis- és középüzemekre ráépülő szocialista nagyipar szervezetei, termékszerkezete egyre kevésbé voltak alkalmasak a duális képzésre. Sok helyen hiányoztak azok a mesterek, akik a termelésbe integrált szakképzés kulcsfigurái, s nehezen pótolták őket az előbb tanfolyamokon, majd később esti főiskolán kiképzett ipari szakoktatók. Azt az elvet, hogy a tanulókat a gyakorlati oktatás keretében csak a képzési célt szolgáló feladattal szabad megbízni, sok helyen nem vették komolyan, s a tanulókat olcsó munkaerőnek tekintették.

[†] László Hegedüs: *Anerkennung von Aussiedlerzeugnissen. Berufliche Bildung und berufliche Qualifikation in der ungarischen Volksrepublik*. Berlin, BiBB, 1980.

[‡] Vendégh Sándor: *A szakképzés a közoktatás rendszerében*. Bp., Tankönyvkiadó, 1984.

* Schmidt: Welche Zukunft hat das duale System in Deutschland?. *ÖIBF Info*, 1993/4.

A nyolcvanas évek elején megszűnt a munkaügyi minisztérium, s ezután leépültek a szakmunkásszakmák tartalmi és a gyakorlati oktatás módszertani fejlesztésével foglalkozó intézmények. 1989-ben tehát megalapozott volt az a megállapítás, hogy a hagyományos szakmunkásképzésben elavultak voltak a képzési tartalmak, a tankönyvek egy része, a tanműhelyek gépparkja, s a gyakorlati oktatást elsősorban a termelési érdekek és nem pedagógiai szempontok határozták meg.

További gondot jelentett, hogy a szakképzés expanzióját nem követte a pedagógiai eszközrendszer differenciált fejlesztése, az iskola alkalmazkodása a lassan megváltozó terhelhetőségű célcsoportokhoz. Részben ennek, részben az általános iskola hiányosságainak és az évtized végére szinte teljesen leépülő pályaaorientációnak köszönhető a lemorzsolódás növekedése a középfokú oktatási intézményekben. A lemorzsolódás a nyolcvanas években a gimnáziumban kb. 12%, a szakközépiskolában 16–18%, a szakmunkásképzésben 24% volt. Így, bár a továbbtanulási arány nemzetközi összehasonlításban is magas volt, a szakképzetlenül kilépők aránya elérte az ifjúsági munkaerőforrás kb. egyharmadát.

A rendszerváltás éve: bírálat és megoldási javaslat

A szakképző rendszer problémáinak ismeretében nem meglepő, hogy a választásokra készülő pártok programjukban az intézmények átalakítását, nem egy esetben megszüntetését követelik. Jellemző példa erre a Magyar Demokrata Fórum programja.[†]

„Szakképzés

- a. A szakképzés jelenlegi szakosodási rendszere egy túlhaladott gazdasági szerkezetet tükröz. A tantervekben nem jelenik meg a felgyorsult technikai-technológiai fejlődés. A tantervek elkészítése, az elsajátítandó szakmai ismeretek meghatározása a szakiskolák feladata.
- b. A közoktatás nem vállalhatja azt, hogy azonnal a termelésbe vonható, kész munkaerőt képezzen. Az állami szakiskolák olyan alapszakmákra, illetve szakmacsoportokra orientáló szaktudást taníthatnak, amely kiegészítő munkahelyi képzéssel többféle munkaterület speciális feladatainak ellátására képesít. A szakképzés befejező (adaptív) szakaszát tehát a munkahelyeknek kell vállalniuk.
- c. Az üzemeket – tulajdonformájuktól függetlenül – érdekeltté kell tenni abban, hogy részt vállaljanak a szakképzésben (adókedvezmény).
- d. A sem szakmára kellő fokon meg nem tanító, sem általános műveltséget nem adó, sem a felsőoktatásban egyenlő esélyeket nem biztosító szakközépiskola fokozatosan megszüntetendő, illetve négy-hat éves képzési idejű szakiskolává, technikummá alakítandó át.
- e. A Művelődési Minisztérium által közvetített állami támogatásban a szakiskolák is részesülnek. A közismereti tárgyak vonatkozásában kiterjed rájuk a tankönyvek illetékessége is. A közismereti tárgyak másodrendűvé válása az állami támogatás csökkenésével járjon.”

A szakmarendszer bírálata, az iskolai alapképzés és a munkahelyi specializáció új modellje, az intézmények kritikája több párt programelképzelésében is szerepel.

[†] A Magyar Demokrata Fórum programja. Bp., 1989. p. 131.

Ezek az javaslatok azonban nem a pártok különbözőségeiből vagy azonosságából fakadnak: az oktatással-képzéssel foglalkozó szakemberek körében többé-kevésbé konszenzus alakult ki a legfontosabb alapkérdésekről.

Az 1990-es esztendő legfontosabb dokumentuma a Munkaügyi Minisztérium előzetes szakképzési koncepciója,[†] amelyet az 1990 nyarán alakult új minisztérium munkatársai állítottak össze. Előzményei a "világbanki" ifjúsági szakképzési program 1988-ban és 89-ben elkészített háttéranyagai voltak. (A 80-as évek végén kezdeményezett ifjúsági szakképzési program középpontjában a szakközépiskola modelljének átalakítása állt. Az elképzelések szerint a képzés első két évében az oktatási idő 15%-át szakmai orientációra fordítják. A harmadik-negyedik évben 13 szakmacsoportban a tanulók az érettségire felkészülés mellett a képzési idő 40%-ában szakmai alapképzést kapnak. Az ötödik és a hatodik évben következik a változó időtartamú és igényességű specializáció.)

Az előzetes szakképzési koncepció a szakképző rendszer problémáinak éles elemzése után átfogó reformot, az összes intézmény radikális átalakítását javasolta. A tervezők a szakközépiskola arányának növelését, belső szerkezetének, képzési céljának megváltoztatását javasolták, a világbanki program elveit követve, amelyek szerint a szakközépiskolában végzett diákok általános szakmai képzettséget kapnának, s érettségi után egyetemeken, főiskolákon tanulhatnának tovább, illetve néhány hónap alatt megtanulhatnának egy szakmát.

A szakközépiskola bővítését a korábbi szakmunkásképző intézetek átalakításával valósítanák meg. A tervezet a hagyományos szakmunkásképzést gyökeresen kívánja átformálni.[‡]

„1.5. A jelenlegi szakmunkásképző iskolák egy másik részét olyan folyamatosan üzemelő szakképző intézményekké kell fejleszteni, hogy lehetővé tegye, hogy az ifjúsági és felnőttképzés azonos helyszínen történjen a munkaerőpiac igényeire. Itt a képzési idő differenciált legyen 2–25 hónap között, az adott munkaköri képzések szakmák igényeihez igazodva, csak szakmai elméletet és gyakorlatot oktatva, ahol az utóbbira kell helyezni a hangsúlyt. Biztosítani kell, hogy ezen intézmények rendelkezzenek a képzés gyakorlati háttérével, mivel ennek hiánya a szakmunkásképzés egyik legkritikusabb pontja... Az ily módon átalakított ún. felnőtt szakképzésben 16 éves kortól vehetnek részt a tanulók, de egy átmeneti időszakban – amíg a 9–10 osztályos alapfokú képzés általánossá nem válik – elképzelhető, hogy 14 éves kortól kapcsolódhatnak be az általános iskolát végzett diákok. E forma az első szakma megszerzésének, s a szükséges átképzéseknek meghatározó formájává válna, amely minden állampogár ... számára nyújtana elfogadható képzési ajánlatot. Mivel az így képzett szakmunkások a térség munkáltatóinak igényeit kielégítenék, ezért olyan regionális központok kialakítása válik szükségessé, mely az adott térség munkaerőigényeinek mind szélesebb körét kielégíti, s minél több ágazat szakmáinak oktatására alkalmas.

1.6. Továbbra is megmarad a szakmunkásképzés vállalati együttműködésen alapuló formája, de csak a vállalati igényeknek megfelelő mértékben. A közoktatás és a szakképesítést nyújtó szakoktatás

[†] A Munkaügyi Minisztérium előzetes szakképzési koncepciója. Bp., 1990. pp. 18–19. (Kézirat)

[‡] i.m. p. 5., 19.

fokozatos időbeli és térbeli szétválasztása e formában is sokkal nagyobb rugalmasságot biztosítana a vállalati igényekhez való igazodásra.”

A Munkaügyi Minisztérium előzetes szakképzési koncepciója paradigmaváltást ígért. Kulcselemei, a szakképzés elkezdése a tankötelezettség betöltése után, a szakmunkásképzés kiemelése a közoktatásból, áthelyezése a felnőttképzésbe, a szakmunkásképző intézmények és a továbbképzés összevonása a ma is működő “kontinentális” modell elvetését, s az angol *further education* adaptálását jelentették. A szakközépiskolai szektor arányának növekedése a “tanár-lobbi” befolyására, a képzési cél módosulása a korábbi kettős feladatvállalás (szakma+érettségi) megvalósíthatatlanságának elismerésére utal.

Az előzetes koncepciót a minisztérium széles szakmai-társadalmi vitára bocsátotta. A beérkezett vélemények egy része pontonként és soronként elemezte a szöveget. A társmisztériumok illetékes osztályai alternatív fejlesztési javaslatokat nyújtottak be. Általában megállapítható, hogy a megkérdezettek többsége nem rendszerként szemlélte a fejlesztési koncepciót, nem ismerte fel, hogy az nem egyszerű reformot ígér, hanem egy alapvetően eltérő munkaerőpiaci modellt, alapjában eltérő munkamegosztást a közoktatás, a szakképzés és a gazdaság között.

A Munkaügyi Minisztérium előzetes fejlesztési koncepciója kiemelkedően fontos dokumentuma a magyar szakképzés történetének, meghatározta az elmúlt három év fejlesztéseit és törvényelőkészítését.

A szakmai vita értékelése után a MüM illetékes vezetői úgy határoztak, hogy a koncepcióban meghatározott fejlesztési programok folyamatos előkészítése mellett olyan “cselekvési programot” állítanak össze, amelynek feladata az intézmények működőképességének fenntartása és a válságkezelés.

A cselekvési program egyik súlypontja a gyakorlati oktatás feltételeinek biztosítása volt. Elemezték a gyakorlati oktató férőhelyek alakulását befolyásoló jogszabályokat, kezdeményezték megfelelő módosításukat. Programokat javasoltak a kisipar képző aktivitásának növelésére, a szakképzetlen pályakezdők és a szakképzetlen érettségizettek ellátására. A cselekvési programba beépítették azonban az előzetes fejlesztési koncepció kulcselemeit is, tehát pl. a szakközépiskolák modernizációs programját. Idézek néhány jellemző mondatot az egyik 1990 végén összeállított munkaanyagból:[†]

„A közoktatás szerkezetébe illeszkedve a jelenlegi iskolatípusok a következő évtizedben is meghatározóak maradnak ... A szakképzés struktúrájának átalakítását nem egy hirtelen modellváltással, hanem a jelenlegi iskolák új típusú képző intézményekké történő átalakításával célszerű végrehajtani. Hosszabb távon törekedni kell arra, hogy az általánosan művelő képzés a tanulók minél nagyobb részénél legyen meghatározó 16 éves korig, ezt kövesse a szakmai képzés és a specializáció. A meglévő képzési formák és iskolatípusok továbbélése mellett az alábbi új típusú intézmények kifejlesztése indokolt elsősorban a jelenlegi szakképző iskolák bázisán:

[†] Szakképzési cselekvési program. Előzetes munkaanyag. Bp., MüM, 1990. (Kézirat)

- olyan szakközépiskolák, amelyek az első két évben alapvetően általánosan művelő, a 3–4. évben az általános műveltség mellett szélesen alapozó szakmai képzést, míg az 5. évben technikai vagy szűkebben specializáló képesítést nyújtanak;
- felnőttképzési központok, amelyek elsősorban a munkanélküliek átképzésével, de emellett első szakma nyújtásával és különböző pályaaorientációs munkaerőpiaci szolgáltatásokkal is foglalkoznak;
- az általános iskola után tovább nem tanuló vagy a középfokú oktatásból lemorzsolódó fiatalok speciális iskolája, amely egyaránt nyújt általános műveltséget, mindennapi praktikus ismereteket, de felkészít a szakképzésre is, vagy betanító képzést ad;
- a gimnáziumot végzetek iskolarendszerű, esetleg intenzív tanfolyamai elsősorban nem fizikai munkakörökre felkészítő képzési formái.”

A szakképzési cselekvési program munkaanyaga is szakmai vitára került. Mint-hogy az intézmények számára biztonságot és folyamatosságot ígért, s programjaival működésüket, fennmaradásukat segítette, a szakmai érdekcsoportok elfogadták.

A szakképzési cselekvési programban alig fél év alatt sikerült a Munkaügyi Minisztérium vezető munkatársainak egy olyan dokumentumot létrehozni, amely integrálta az 1990 őszi társadalmi vitában visszaszorított előzetes koncepció legfontosabb elveit és fejlesztési elképzeléseit az intézményrendszer működőképességének fenntartását szolgáló lépésekkel.

1991 és 94 között a szakképzés területén négy-öt, sikeresnek mondható fejlesztési program indult el. A kisipari képzés támogatására az IPOSZ és az NSZI közösen indított fejlesztést 8 kisipari szakma tantervi dokumentációjának átdolgozására. Ma az átdolgozott tantervek alapján az ún. IPOSZ-osztályokban, több mint 83 osztályban folyik a képzés. A kisipar képzési aktivitása dinamikusan növekszik. A most folyó tanévben becslések szerint 35.000 tanuló gyakorlati oktatását végzik kisiparosok.[†]

1991-ben a Nemzeti Szakképzési Intézet és az Országos Közoktatási Intézet munkatársainak irányításával elkészültek a hagyományos szakképzésből kiszorult fiatalok felzárkóztatását, pályaaorientációját, szakmai alapképzését szolgáló programok tantervei. Az 1992/93-as tanévben kb. 14.000 tanuló járt a nem fogyatékosok speciális szakiskolájába, s becslések szerint 40%-uk dolgozott a felzárkóztató-pályaaorientáló programok alapján.

A szakképzési alapról szóló jogszabályok többszöri módosításával fékeztek a gazdaság kivonulását a szakmunkásképzésből. A csődbe ment vállalatok tanműhelyeinek megvásárlására az önkormányzatok kamatmentes hitelt vehettek fel. Így lassan elindult a gyakorlati oktatást végző tanműhelyek tulajdonosi szerkezetének átalakulása.

Az illetékes minisztériumok szakembereinek irányításával elkezdődött az ún. “világbanki” szakközépiskolai fejlesztési program. Elkészültek az első tanévek alapdokumentumai. A közgazdasági szakmacsoportban 1992-ben, a többi területen az 1993–94-es tanévben elkezdődött az oktatás.

[†] Halász Csaba: Kinek az érdeke. *Szakképzés*, 1993/10. p. 13.

A szakképzéspolitikát meghatározó eseménye volt 1991 elején az Országos Képzési Tanács, az OKT létrehozása. Tagjai a munkavállalók, a hét legfontosabb szakszervezeti tömörülés képviselői, a munkaadók, a GYOSZ, a VOSZ, az IPOSZ, a KISOSZ, az Agrárkamara, a Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Szövetsége, az Ipari Szövetkezetek Országos Tanácsa, a Magyar Gazdasági Kamara, az Általános Fogyasztási Szövetkezetek Országos Szövetsége, s a kormány oldala, ahol nyolc tárca helyettes államtitkári ill. főosztályvezetői szinten képviselteti magát. A tanácsban részt vesznek továbbá az érdekegyeztető tanács titkárai, szakértők, s állandó meghívott a *Szakoktatás* c. lap szerkesztője.[†] A OKT a döntéselőkészítésben, a törvény-előkészítésben, a szakképzési alap felosztásában játszik fontos szerepet.

A szakképzési jogszabályok előkészítése

A problémakezelést és a fejlesztést szolgáló lépések mellett a munkaügyi tárca legfontosabb feladatának a szakképzési törvény előkészítését tartotta. 1992. elejére elkészült az a törvénytervezet, amely az 1993. július 12-én elfogadott jogszabály szinte minden elemét tartalmazta. Közreadása előtt összeállították a *Koncepció a szakképzés fejlesztésére (Melléklet a szakképzési törvény tervezetéhez)* c. munkaanyagot, amely az előzetes fejlesztési koncepció és a cselekvési program szerves továbbfejlesztéseként értékelhető.[‡] Három új koncepcionális elem jelenik meg benne: 1) Igazodás az MKM időközben formálódó iskolaszervezet-elképzeléseihez. 2) A szakmasztruktúra átalakításának és a kimenetszabályozásnak az előtérbe kerülése. 3) A duális szakképzési modell előtérbe kerülése.*

Ez utóbbról a koncepció a következőket mondja:

„A szakiskolákban – különösen a gyakorlatigényes szakmunkásképző iskolákban – a magyar hagyományoknak megfelelő duális szakképzési rendszert indokolt megteremteni. Ennek lényege az, hogy az állam csak a szakmai elméleti oktatási kötelezettséget, feltételeinek biztosítását vállalja. A gyakorlati oktatás a gazdálkodó szervezetek ... feladata. Ez alapvetően új helyzetet jelent a képzésben az iskolák, a tanulók és a gazdálkodó szervezetek jogállásában, felelősségében. E változásoknak megfelelően – a hagyományok szellemében, de korszerűsített formában – létrejön a szakképzési tanulószerveződés intézménye minden olyan esetben, amikor a gyakorlati oktatást gazdálkodó szervezet látja el.”

1992 elején tehát kialakult a munkaügyi kormányzat fejlesztési elképzelése, amelyben keveredtek a német duális modell jogi és finanszírozási elvei az angol further education koncepciójával, s az amerikai high school szakképző ágának adaptálásával.

[†] Az OKT tagjainak és résztvevőinek névsora. *Szakoktatás*, 1991/5. pp. 32–33.

[‡] A szakképzés fejlesztési koncepciója. *Szakoktatás*, 1992/3. pp. 1–11.

* i.m. p. 6.

Elvek és viták

Melyek azok az érdekcsoportok, amelyek az egyes szektorok átalakítását támogatták? A duális modell felélesztését a munkaadó-szervezetek, s a gyakorlati oktatás költségeitől szívesen megszabaduló pénzügyi szféra, a világbanki szakközépiskolai modellt a demográfiai hullámvölgy közeledtekor álláshelyeiket féltő szakközépiskolák, amelyek az 5–6 éves képzési forma bevezetésétől további expanziós lehetőségeket vártak, s a szakképzést és átképzést összevonó *further education* a szakmunkásképző hálózat infrastruktúrájára szemet vetett átképző szektor támogatta. A közoktatás és a szakképzés elválasztása azonban a legnagyobb ellenzéki párt, az SZDSZ számára sem volt idegen. Ugyanez vonatkozik a képzés 16 éves kor utáni elkezdésére is.

A munkaügyi tárca fejlesztési elveivel kapcsolatban tehát viszonylagos konszenzus alakult ki. A viták, minthogy a parlamenti kulturális bizottság elsősorban a média-ügyekkel, az egyházi iskolákkal és a vallásoktatással volt elfoglalva, az Országos Képzési Tanács ülésein és a pártok tanácsadói munkacsoportjainak megbeszélésein zajlottak. Míg a közoktatási törvény előkészítését heves társadalmi vita kísérte, a szakképzéspolitikáról folyó viták a szakmai fórumokra szorultak vissza.

A politikai konszenzust – vagy az ellenzéki pártok érdektelenségét – bizonyítja az a tény, hogy a Szakképzési Törvényt a parlament 1993. július 12-én 74 perces szavazási procedúra eredményeképpen 164 szavazattal 71 ellenében, 1 tartózkodás mellett elfogadta.[†] Az elfogadott törvény alapján megállapítható, hogy a Munkaügyi Minisztérium következetesen ragaszkodott az 1990-es Előzetes szakképzési koncepció céljaihoz és elveihez, s sikerült elfogadtatnia az abban foglaltakat.

A szakképzési törvény hatálya kiterjed a hagyományos betanítás és a továbbképzés szektoraira is (1. paragrafus), s a szakképzés intézményei között szerepel a munkaerőfejlesztő- és képző központ (2. paragrafus).[‡]

A szakmarendszer átalakításáról, az általános képzés tíz évre növeléséről, a szakmatanulás megkezdéséhez szükséges előképzettségéről az új Országos Képzési Jegyzékben olvashatunk.* Az új OKJ 955 szakmája 6–24 hónapos képzési időt feltételez, néhány érettségire épülő, 36 hónapos képzési idejű egészségügyi szakma kivételével.

A törvénysszövegek elemzése alapján megállapítható, hogy a szociális partnerek, elsősorban a munkaadók szerepe az Országos Képzési Tanácsban formális volt. A Szakképzési Törvény 4–5. paragrafusában a munkaügyi miniszter és a szakképesítésért felelős miniszter feladatairól olvashatunk. A szociális partnerek (a Gazdasági Kamara!) egyes feladatokat a szakképesítésért felelős miniszterrel kötött megállapodás alapján elláthatnak, de amennyiben bármilyen ok miatt nem teszik, a szakképesítésért felelős miniszter köteles intézkedni a feladat visszavételéről (7. paragrafus).

[†] Országgyűlési Napló, 1993. júl. 12.

[‡] 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről. Magyar Közlöny, 1993/99.

* Magyar Közlöny, 1993/130.

Meglepő a szakképzési és a közoktatási törvény kapcsolata. Mind a szakképzés iskolaszervezetét, mind a szakmai oktatás finanszírozását, mind az új jogszabály hatályba lépését a közoktatási törvény szabályozza.

A kormánypártok a parlamenti vita során átvették és fegyelmezett szavazóként képviselték a MüM által kidolgozott szakképzéspolitikát.

A két ellenzéki liberális párt közül az SZDSZ állt közelebb a kormányzati elképzelésekhez. Elfogadta az iskolaszervezet-javaslatot, a tízosztályos általános képzés, a kerettanterv, az alapvizsga koncepcióját. Elfogadta a szakmai képzés időtartamának differenciálását és a kimenetszabályozást. Elutasította a tanulószerveződés intézményét és a szakmunkásképzők és a szakközépiskolák elkülönítését. Alternatívaként egységes szakmai iskolát javasolt.

Az MSZP megfelelő szakmai kontroll mellett elfogadja a közoktatási és a szakképzési törvényben javasolt új iskolaszervezetet. Támogatja a duális szakképzési rendszer bevezetését, amennyiben az fokozatosan történik. Adókedvezményekkel és központi támogatással kívánja segíteni a képzést vállaló munkaadókat, s be kívánja őket vonni a szakképző intézmények képzési struktúrájának megtervezésébe ill. átalakításába. Az iskolai tanműhelyek költségvetési támogatását is fenn kívánja tartani az átmeneti időszakban. A peremcsoportokhoz tartozó fiatalok számára önálló életkezdést és munkábaállást segítő foglalkozásokat javasol. A tanintézeteken kívüli gyakorlati képzés felügyeletét a gazdasági kamarákra bízza. A szakképzési törvényben kívánja felsorolni a tanulókra vonatkozó munkajogi szabályokat. A szakszervezeteket is be kívánja vonni az iskolaszékekbe.

A FIDESZ vezérszónoka egyedülként elutasította a törvénytervezetet. Elemezte a törvény mögött álló fejlesztési koncepció veszélyeit, az iskolaszervezet átalakítására, az összes működő intézmény átformálására, a szakmarendszer gyors megváltoztatására irányuló, a tanulói érdekeket súlyosan sértő kormányzati elképzeléseket, s figyelmeztetett a finanszírozás bizonytalanságára. Alternatívaként egy a jelen gondjaira koncentrálni politikát javasolt, amely a mai intézményrendszer működőképességének fenntartását szolgálja. Álláspontja szerint a törvény feladata az első szakmához jutás szabályozása. Véleménye szerint növelni kell mind a gazdaság, mind a tanulók érdekérvényesítésének lehetőségeit.[†]

A szakképzéspolitikai a választások küszöbén

A Munkaügyi Minisztérium sikeres kormányzati periódust zár le 1994 tavaszán. A létrehozásakor megfogalmazott előzetes koncepció minden lényeges eleme bekerült az új jogszabályokba. A gazdasági feltételek drámai romlása ellenére sikerült megőriznie a szakképző rendszer működőképességét, s elindítani fontos innovációs

[†] Országgyűlési Napló, 1993. május 18.

folyamatokat a kisipari képzés, a szakközépiskola átalakítása, a peremcsoportok ellátása területén.

A szakképzés fejlesztésére vonatkozó elképzeléseit nemcsak a kormánypártok, de az ellenzéki pártok is többé-kevésbé elfogadják. Az országban egyetértés alakult ki az általános képzés nyújtása, az érettségit adó képzés arányának növelése, a széles szakmai alapképzés modelljének kiterjesztése tekintetében.

A választásokra készülő pártok programjaiban azonos fogalmakkal, hasonló célokkal, elvekkel találkozunk. Kiemelhető néhány különbség: a FIDESZ az érettségit adó képzési formák arányának növelését, a nyolc osztályos általános iskola megtartását hangsúlyozza, az MSZP a tanulói érdekvédelem erősítését és a szakmunkástanulók munkajogi helyzetének tisztázását követeli, az SZDSZ pedig a többfunkciójú szakmai középiskolák létrehozását támogatja. A kormánypártok az elfogadott törvények végrehajtásában és operacionalizálásában látják a legfontosabb feladatot.

A szakképzéspolitikai helyzete azonban mégsem ennyire megnyugtató. A törvény és a hozzá kapcsolódó rendeletek ismeretében ugyanis pontosan ütemezhetők a fejlesztési lépések. Tudjuk, hogy az új OKJ csak akkor lép hatályba, ha elkészültek az új szakmákhoz szükséges követelmények, tantervi és oktatási dokumentumok. Ez a munka, ha az Európában bevált módszereket követve tevékenységelemzésre és a szociális partnerekkel folytatott egyeztetésre építjük, legalább 2–3 évet vesz igénybe. A szakképzés átalakításának másik feltétele a közoktatás fejlesztése, amely azonban ma a NAT munkálatainak elakadása miatt lelassult. Mai ismereteink szerint kb. 2000-ben kezdődhet először olyan újtípusú szakképzés, amely már a nemzeti alapvizsgára épül. Az új struktúrák bevezetése tehát valószínűleg csak egy hosszú átmeneti időszak után várható, amely végighúzódik az 1994–98-as kormányzati perióduson, s átnyúlik az 1998–2002 közötti évekre is.

A szakképzéspolitikának azonban addig is szembe kell néznie a ténnyel, hogy a szakmunkásképző intézetekből és szakközépiskolákból kilépő fiatalok körében növekszik a munkanélküliség. Az 1992/93-as tanév befejezését követő öt hónapban a legalább középfokú végzettségűek több mint fele, 68 ezer fiatal regisztráltatta magát pályakezdő munkanélküliként.[†] A demográfiai hullám levonulása után dinamikusan csökken a hagyományos szakképzést választó fiatalok aránya és létszáma. Minden iskolatípusban megváltozik a tanulók szociális összetétele, terhelhetősége. A szakközépiskolában és a gimnáziumban tömegesen jelennek meg a közepesek, a szakiskoláknak jut a "maradék".

Hogy a szakképzéspolitikai érzékeli-e ezeket a változásokat, s kínál-e megfelelő modelleket a kezelésükre, legalább olyan fontos a jövő szempontjából, mint az új jogszabályok elfogadtatása és a hosszú távú fejlesztési programok indítása volt.

FARKAS PÉTER

[†] Munkaerőpiaci helyzetkép, 1993. október. Bp., Országos Munkaügyi Központ, 1993.